

Podiplomska šola ZRC SAZU

Primerjalni študij idej in kultur – modul Humana geografija

Marko Senčar Mrdaković

Mentor: doc. dr. Jani Kozina

Somentorica: red. prof. dr. Valentina Gulin Zrnić

**Konflikti v procesih družbenih inovacij in upravljanja zgodovinske urbane
pokrajine Kopra**

Ljubljana, 2025

Predstavitev preliminarних rezultatov doktorske disertacije

V doktorski disertaciji preučujem vlogo družbenih inovacij pri upravljanju zgodovinske urbane pokrajine Kopra. Družbene inovacije opredeljujem kot nove, institucionalizirane družbene prakse na področju upravljanja, ki nastajajo predvsem v okviru mrežnega in skupnostnega delovanja, usmerjenega k odpravljanju družbenih neenakosti in konfliktov, ter so s strani zunanjih akterjev prepoznane kot inovativne. Osredotočam se na tri raziskovalna vprašanja:

1. Katere družbene inovacije so ključne za preobrazbo zgodovinske urbane pokrajine Kopra?
2. Kakšno je razmerje med konflikti in družbenimi neenakostmi ter družbenimi inovacijami na tem območju?
3. Kako z vidika obvladovanja konfliktov in družbenih neenakosti učinkoviteje upravljati to območje?

V raziskavi se je pokazalo pet ključnih področij urbanega razvoja Kopra: zgodovinsko mesto (kot nadpomenka, ki zajema tudi ostala področja), turistično mesto, pristaniško mesto, univerzitetno mesto in mesto urbane kulture. V začetni fazi raziskave sem na podlagi intervjujev z upravljavci tega območja prepoznal 33 družbenih praks, ki pomembno vplivajo na razvoj območja. Nadalje sem s pomočjo vprašalnika, ki so ga izpolnili prebivalci in redni obiskovalci mestnega jedra, prepoznal prakse, ki prispevajo k razreševanju konfliktov, prakse, v okviru katerih konflikti nastajajo, ter tiste, ki so v očeh javnosti pomembne in inovativne. Osredotočil sem se predvsem na tiste družbene prakse, ki hkrati stremijo k razreševanju konfliktov in so inovativne. Na podlagi rezultatov vprašalnika so kot izrazito inovativne prepoznane prakse na področju mesta urbane kulture (Libertas, umetniški programi, CMK, PiNA, KŠOK). Te temeljijo na participaciji, neprofitni logiki in zasledovanju družbenih ciljev. Kot izrazito inovativna se kaže tudi izvajanje univerzitetnih vsebin z vključevanjem širše javnosti ter participativnimi pristopi. Prakse, povezane s promocijo lokalnega okolja (ponudba lokalnih izdelkov in Altroke Istra) in prenova Muzejskega trga so sicer prepoznane kot izrazito inovativne, toda po mnenju splošne javnosti prve le deloma stremijo k razreševanju konfliktov, medtem ko prenova Muzejskega trga tega cilja ne zasleduje, zato je ne umeščam v okvir družbenih inovacij. Posebej pomembne pri obravnavanju konfliktov so prakse v okviru pristaniškega mesta (npr. nepovratna sredstva za prenovo stavb, koncept zelenega pristanišča) ter mesta urbane kulture (npr. posveti z lokalnim prebivalstvom, participativni proračun). Vendar je treba opozoriti, da so hkrati številni anketiranci do koncepta zelenega pristanišča

izrazili skepticizem glede njegovega dejanskega izvajanja in učinkovitosti. Kot najmanj inovativne in kot tiste, ki v najnižji meri stremijo k razreševanju konfliktov in širše družbenih neenakosti, so prepoznane prakse na področju turizma (npr. razvoj ladijskega potniškega prometa in Fantazima). Po področjih bolj podrobno – v odnosu do zgodovinskega mesta – obravnavam naslednje ključne družbene inovacije, ki jih povezujem z novimi oblikami upravljanja in tipi pristopa:

<u>Področje</u>	<u>Družbene inovacije</u>	<u>Oblike upravljanja</u>	<u>Tip pristopa (razmerja moči)</u>
Turistično mesto	• Zavod Koper Otok	Javno-zasebno upravljanje / menedžment mestnega središča	Od spodaj navzgor na lokalni ravni
	• Razvoj praks, povezanih s promocijo lokalnega okolja	Javno-zasebno upravljanje / menedžment mestnega središča	Od zgoraj navzdol
Pristaniško mesto	• Nepovratna sredstva za prenovu stavb za izvedbo ukrepov za zmanjšanje vplivov emisij iz pristaniške dejavnosti	Javno-zasebno upravljanje	Od zgoraj navzdol
	• Koncept zelenega pristanišča	Javno-zasebno upravljanje + elementi eksperimentalnega partnerstva (npr. sodelovanje z organizacijo PiNA v okviru projekta STARTS4WATER)	
Univerzitetno mesto	• Izvajanje znanstveno-izobraževalnih vsebin s participativnimi pristopi (npr. Giardinetto, Pitch)	Participativno upravljanje	Pretežno od spodaj navzgor na (nad)lokalni ravni – deloma kombinacija
	• Prilagojena ponovna raba zgodovinskih stavb za znanstvene in izobraževalne vsebine	Javno-javno (z elementi participativnosti, kjer prisotni)	Pretežno od zgoraj navzdol – deloma kombinacija
Mesto urbane kulture	• Libertas	Civilno-javno upravljanje/začasna raba prostora	Kombinacija od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor
	• Umetniški programi (HEKA, Street Art Fest Koper)	Civilno-javno upravljanje/začasna raba prostora	Od spodaj navzgor na (nad)lokalni ravni (HEKA, Street Art Fest Koper)
	• Organizacije za participacijo in družbene spremembe (KŠOK, CMK, PiNA)	Organizacijsko participativno upravljanje	Od spodaj navzgor na lokalni ravni (KŠOK)/ Kombinacija od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor (CMK)/Od spodaj navzgor na (nad)lokalni ravni (PiNA)
	• Posveti z lokalnim prebivalstvom na javnih dogodkih (Koprski agora, skupinski spominski pogovori)	Deliberativno/participativno upravljanje	Od spodaj navzgor na lokalni ravni
	• Participativni proračun	Participativno upravljanje	Kombinacija od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor

V jedru raziskave analiziram povezavo med družbenimi inovacijami ter konflikti in družbenimi neenakostmi. To povezavo obravnavam trojno: (1) kako družbene inovacije obravnavajo konflikte in družbene neenakosti; (2) kako se konflikti in družbene neenakosti pojavljajo kot spremljevalci inovacij; (3) kako naj bi v prihodnje naslavljali tovrstne izzive. Na podlagi rezultatov lastne študije sem razvil tipologijo štirih aren družbenih neenakosti v zgodovinski urbani pokrajini Kopra:

- **zgoraj-spodaj:** neustrezni občinski pristopi k participaciji, upravljanju dediščine in turistifikaciji;
- **mi-oni:** razlike v vrednotenju okolja in dediščine (mi, ki ju cenimo, in tisti, ki je ne), ter napetosti s ključnimi akterji (mi in Luka Koper, mi in univerza);
- **tukaj-tam:** neustrezne prostorske politike – zamiranje javnih storitev in trgovin, stanovanjska problematika, neusklajena politika rabe javnega prostora;
- **danes-jutri:** okoljski konflikti – omejevanje prometa in parkiranje, zelene površine, pristaniški hrup in onesnaženje.

Nekatere družbene inovacije arene družbene neenakosti aktivno obravnavajo, pri tem pa ne ustvarjajo izrazitejših novih napetosti (npr. umetniški programi, KŠOK, CMK in PiNA); druge pa, čeprav so na deklarativni ravni usmerjene k njihovem reševanju, nenamerno poglobljajo ali reproducirajo obstoječe konflikte (npr. zeleno pristanišče, ponovna raba zgodovinskih stavb za znanstvene in izobraževalne vsebine, participativni proračun). Pri tem se kot zelo pomembna kaže časovna perspektiva; nekatere družbene inovacije se skozi čas utrdijo, saj akterji postopoma usvajajo »pravila igre« in razvijajo bolj učinkovite načine sobivanja s konflikti v upravljaljskih procesih (npr. participativni proračun, Libertas, zeleno pristanišče); druge skozi čas izgubijo svoj vpliv, saj začetni entuziazem vodi v bolj pasivno vlogo (npr. Zavod Koper Otok, posveti z lokalnim prebivalstvom). Motivacije akterjev družbenih inovacij so raznolike – nekateri se osredotočajo na skupnost, drugi na prostor, tretji na oboje, razlike pa se kažejo tudi v prevladujoči družbeni ali ekonomski logiki njihovega delovanja. S prisotnostjo in dinamiko konfliktov je pomembna vpetost družbenih inovacij v razmerja moči, zlasti v kontekstu pridobivanja prepoznanja in podpore s strani odločevalcev.

Zgornje-spodnje neenakosti so v obstoječih praksah najdosledneje in najbolj sistematično obravnavane, zlasti prek instrumentov, kot so participativni proračun, Libertas ter prakse v okviru organizacije civilne družbe (posveti z lokalnim prebivalstvom, KŠOK, CMK in PiNA).

Na področju mi-oni neenakosti so družbene inovacije manj uspešne in šibko institucionalizirane – ključna akterja, Luka Koper in Univerza na Primorskem, še nista vzpostavila trajnejšega in pristnega odnosa z lokalnim okoljem. V okviru tukaj-tam neenakosti primanjkuje sistematičnega razvoja družbenih inovacij, čeprav obstaja izrazit potencial v prostorskem oživljanju manj prehodnih območij mestnega jedra, zlasti na območju ob pristanišču (Libertas, umetniški programi ter Bastion). Na področju danes-jutri neenakosti obstaja več obetavnih pobud, vendar so številne obstale v fazi izvedbe (npr. Giardinetto) ali pa so njihovi učinki težko merljivi (npr. zeleno pristanišče). Močna potreba po reševanju okoljskih vprašanj se jasno odraža v številnih predlogih, podanih v okviru participativnega proračuna. To je področje, kjer se hkrati razkrivajo najgloblji konflikti in kjer je njihovo razreševanje najbolj nujno.

V zaključnem delu raziskave podajam izhodišča za politična priporočila, namenjena bolj uspešnemu upravljanju zgodovinske urbane pokrajine Kopra. Družbene inovacije v okviru mesta urbane kulture se izkazujejo kot najbolj pozitivno sprejete med prebivalci in rednimi obiskovalci mestnega jedra. Čeprav tudi pri nekaterih teh praksah, npr. pri participativnem proračunu, prihaja do konfliktov, se postopki postopoma izboljšujejo, kar krepi zaupanje javnosti in spodbuja mobilizacijo skupnosti. Prakse, kot so Libertas, nekomercialni umetniški programi (npr. HEKA, Street Art Fest) ter dejavnosti organizacij civilne družbe, so se izkazale kot tiste, ki na inovativne načine obravnavajo družbene neenakosti. To potrjuje, da so umetniške in kulturne vsebine pomemben dejavnik (alternativnega) urbanega razvoja. Ključno v prihodnje bo nadaljevanje uspešnega modela civilno-javnega sodelovanja ter zagotavljanje dolgoročne prostorske stabilnosti, ki bi omogočila utrjevanje in trajnostno delovanje teh praks.

Posebej se kot ključen potencial izpostavlja boljša integracija znanstveno-izobraževalnih vsebin, ki jih razvijata Univerza na Primorskem in ZRS Koper, ter odprto in učinkovito komuniciranje z javnostjo s strani Luke Koper – zlasti skozi razvoj mehkejših vsebin (npr. luški muzej in prenova skladišč blagovnih rezerv). Ugotavljam, da neparticipativni pristopi, kot so še posebej zaznani pri zeleni politiki pristanišča ali tudi pri prilagojeni ponovni rabi zgodovinskih stavb za znanstvene in izobraževalne vsebine, pogosto vodijo v napetosti, razklanost in nezaupanje, kar otežuje vključevanje teh dveh pomembnih akterjev v mestno tkivo.

Turizem, kot razvojna usmeritev, je tisto področje, s katerim so prebivalci in redni obiskovalci najmanj zadovoljni. Večdesetletni razvoj turizma, zasnovan pretežno na pristopih od zgoraj navzdol, je pustil globoke posledice in prispeval k poglobljanju konfliktov v vseh štirih arenah

družbenih neenakosti. Turizem v mestu ne vključuje dovolj kulturnih vsebin, ki bi izhajale iz lokalne identitete, dediščine, umetnosti, ustvarjalnosti ali skupnostne zgodbe. Namesto tega se kot eden osrednjih ciljev kaže povečanje števila obiskovalcev, pogosto skozi množične dogodke in ladijskega potniškega prometa, kar ni nujno vsebinsko bogato ali trajnostno. Kot eden redkih pozitivnih vidikov v okviru turističnega mesta je prepoznan razvoj praks, povezanih s promocijo lokalnega okolja (npr. ponudba lokalnih izdelkov, festivali s poudarkom na lokalnem), vendar sogovorniki pogosto ocenjujejo, da te prakse še niso dovolj utrjene niti zadovoljivo upravljane.